

HIÁNYPÓTLÓ KÖTET AZ ÉRMELLÉKI SZÁRMAZÁSÚ ÍRÓ ÉLETÉRŐL ÉS MUNKÁSSÁGÁRÓL

Kuthy Lajos, az „irodalom grófja”

Bokor Irén tanár, néprajzkutató és helytörténész szerkesztésében hiánypótló kötet jelent meg az érmihályfalvi születésű Kuthy Lajosról. A kötetet a szeptember utolsó hétvégéjén zajló négynapos Dióverő Nagyvásáron mutatták be.

→SÜTŐ ÉVA

Életéhez és halálához köthető évfordulók kapcsán egyre többször emlékeznek meg az érmihályfalvi születésű Kuthy Lajos (1813–1864) próza és drámaíróiról, a magyar irodalom korai romantikusáról, akit Jókai „az irodalom grófjának” nevezett, és akinek írói nimbuszát csak néhány éve kezdte helyreállítani az utókor. Kuthy életének és írói karrierjének megítélését az 1848–49-es forradalomban betöltött szerepe és főleg utóélete határozta meg, ugyanis a Bach-korszak idején vállalt tisztességéért többen is méltánytalanul ítélkeztek felette.

BARABÁS MIKLÓS LITOGRFÁJÁJA (1845)

Életrajzának vázolása során a város múltját tekintve nem elhanyagolandó, hogy Kővágó-örsi Kuthy Sándor református lelkész és técsői Vernyika Zsuzsanna fia 1813. január 9-én, Érmihályfalván látta meg a napvilágot, a mai Bernáth József református tanintézet telkén lévő egykori lelkészlakban. Keresztszülei Bernáthfalvi Bernáth Gedeon és az érköbölküti Boronkay Anna Mária voltak, a mihályfalvi Bernáth-kastély építői, az ingatlant 1848 után a Bujanovics család birtokolta el tőlük.

Édesapja 1814-ben elfogadta a székelyhídi jövedelmezőbb egyházközség meghívását, és családjával együtt odaköltözött. Később a lelkész Kuthy Sándor egyházmegei ülnök és esperességi jegyző lett Asszonyvásáran, ahol 2014 nyarán kopjafát is állítottak emlékére. Az asszonyvásári iskola is felvette Kuthy Sándor (1783–1851) esperes nevét, aki 1828-tól haláláig 23 éven át szolgálta Asszonyvásárát. 2017-ben az Erdélyi Magyar Néppárt helyi tagságának kezdeményezésére, illetve az EMNP megyei szervezetének anyagi támogatásával olyan névtábla került fel az iskola falára, amelyen magyarul is szerepel az intézmény neve, mi több, a belső helyiségek magyar megnevezéseit is feltüntették.

A forradalom szele

A forradalom iránti lelkesedés 1848 márciusában az ifjú Kuthyt is elragadta, bár kortársai szerint sohasem volt forradalmi alkat. Ennek ellenére Batthyány miniszterelnöki irodájának igazgatója, majd Szemere Bertalan (aki a fegyverletétel után a gondjaira bízott Szent Koronát és a koronázási ékszereket menekítette, majd 1849. augusztus 23-án Orsovánál elásatta) mellett osztálytanácsos lett.

1849-ben követte a kormányt Szegedre, majd Aradra is. Az augusztus 13-i fegyverletételt követően Nagyváradra, onnan atyjához, Asszonyvásárra utazott. Később a Réz-hegység (Bihar megye) vidékén bujdosott nyolc hónapig. 1850 derekán felment Pestre, hogy a polgári törvényszék előtt feljelentse magát, és kegyelmet, illetve hivatali kérést. Mivel Világos után nyomorban tengette életét, és a gondtalan élethez szokott emberként nem tudta elviselni a nélkülözéseket, elfogadta az új osztrák kormány által felkínált hivatali.

Hivatal és megvetés

A Bach-korszak idején 1853 őszén – a Magyar Királyság történetében a nyílt abszolutista önkénynek az 1851–1859-ig tartó időszakát Alexander Bach osztrák belügyminiszterrel Bach-korszaknak nevezik – Kuthy Lajos kegyelmet és hivatali kapott. Ennek megfelelően a császári és királyi belügyminisztérium a nagyváradi helytartósági osztály területére másodosztályú megyei biztossá nevezte ki. Hivatalos működését Szatmáron kezdte, majd 1855-ben Aradon lett főbiztos. Hivatalvállalása miatt népszerűsége fokozatosan csökkent, társai, barátai megvetették és kárhoztatták érte. Főleg egy 1855. március 5-én kelt verse miatt, amelyet Erzsébet császárné és magyar királyné (Sissi) első gyermekének, Zsófiának születése alkalmából írt. A vers keltette ellenszenves hangulat miatt A királyné olvasója című utolsó regényét, amely a Budapesti Hírlapban (1860) jelent meg, be sem fejezte. Kuriózum, hogy néhány évre rá Erzsébetnek minden magyar főnemes behódolt, de Kuthynak valamilyen oknál fogva nem tudott megbocsátani az utókor. A további támadásokat elkerülendő visszavonultan élte további életét.

Újra itthon

Kovács Rozália érmihályfalvi helytörténész írásai alapján az időközben megbetegedett Kuthyt 1861-ban felmentették hivatalából. 1862-ben leutazott bihardíószegei birtokára, hogy szőlőskertjében nyugalmat találjon. Még ugyanabban az esztendőben kinevezték Nagyváradra megyei főbiztosnak a bűnfenyítő törvényszékhez. Eladósodott, hitelezői zaklatták, perelték, így a folytonos perköltségek miatt

rokonai, barátai s tisztársai felkérteknek. (Nagyvárad, augusztus 28-án, 1864.)”

A kortársaik szemével

Jókai Mór Az én kortársaim című visszaemlékezésében a következőképpen jellemezte az író: „Kuthy (...) gyönyörű nyelven írt, ragyogó phantasiája volt, és ami a legfőbb, a főúri körök kedvence. Szép férfi as arc, fekete hajjal, nagy lelkes szemekkel, rokonszenves hanggal, mellyel szel-

eltelt időszakot vesszük, a mintegy 170 év alatt vajon hányan alkudtak meg, vállaltak hivatali, váltottak politikai színezetet, illetve tagadták meg elveiket a jobb megélhetés reményében. Azonban Kuthyt mind a mai napig nem tanítják az iskolákban, és alig tartja számon az irodalmi élet.

Vajon a Bach-korszakbeli „árulását” nem tudják neki megbocsátani, vagy a Hazai rejtelmekben megírt Magyarországra vonatkozó jóslatait?

FOTÓ: SÜTŐ ÉVA

Bokor Irén helytörténész dedikálja Kuthy Lajosról szóló könyvét

adóssága egyre nőtt. 1863-ban nyugdíjazták, majd házat bérelt Nagyváradon, ahol csekély jövedelméből tengette életét. 1864 augusztusában idegláz lepte meg és 27-én meghalt.

Gyászjelentésében a következők állnak: „Kuthy Terézia, Amália, Sándor, István, Krisztina, Karolina, Szűcs Lajosné, távoli neje Kalicza Johanna, leánya Vilma, Szabó Béláné és unokája Zsanet (...) szomorú szívvel tudatják, édestestvérnek, férjnek, édesapának és nagyatyának, Tekintetes Kuthy Lajos úrnak, volt Arad megyei első biztosnak, most Bihar megyei büntető törvényszékhez beosztott ülnöknek hosszas vízibetegség következtében, életének 51-ik esztendejében, 1864-ik év augusztus 27-én déli 1 óra körül történt gyászos kimúltát. A boldogultnak földi maradványai a helvét hitvallás szerint folyó hó 29-én, délután 3 órakor fognak a közsírkertben eltakarítatni, mely végtisztesség megadására

FOTÓ: SÜTŐ ÉVA

Emléktábla az érmihályfalvi Bernáth József Református tanintézet falán

lemdús társalgását minden szívbe behízalgé; és amellet tökéletes gavallér. Soha sem láttam én azóta se olyan elegánsul bútorozott szállást, mint milyenben Kuthy elfogadott bennünket Petőfivel. Ő volt az irodalom grófja.”

Kuthy Lajos 1839. május 29-én vette el a komáromi születésű Kalicza Johannát. A bibliográfus Szinnyei József (1830–1913) a Kuthyról írt életrajzi szócikkben a házasságról mindössze annyit írt: „az egyszerű kisvárosi lány nem tudott alkalmazkodni az excentrikus férfi életmódjához, úgyhogy hamarosan visszatért Komáromba édesanyjához”, ahol aztán együtt élt Vilma nevű közös gyermekükkel.

A Magyar Tudományos Akadémia 1843. október 7-én választotta levelező tagjává, a Kislaludy Társaság pedig 1845. január 28-án vette fel tagjainak sorába. Utóbbiak nevében, Degré Alajos író mondott nagyváradi sírjánál gyászbeszédet, de csak 1869-ben, azaz öt esztendő elteltével.

Az 1846-ban megjelent Hazai rejtelmek című regényét a magyar nemzeti oldal a próféciák könyvnek tartja, a mai magyarországi viszonyokra való tekintettel nem alaptalanul. A regényhez Mikszáth Kálmán írt előszót.

Ahol mindennek dacára koszorúzzák

Arra a kérdésre, hogy ítélezhet-e egyáltalán az utókor Kuthy életvitelét, megalkuvása, hivatalvállalása felett, a történelem már számtalan alkalommal megadta a választ. Ha csak az 1848–49-es forradalom és szabadságharc óta

Budapesten és Debrecenen kívül – itt élte diákéveit – kevés olyan helység van, ahová a neve kötődne. Szülővárosában, Érmihályfalván az „irodalom grófjának” tiszteletére néhány évvel ezelőtt emléktáblát avattak. Egykori szülőháza, a mai Bernáth József Református Iskola telkén volt, pontosabban a főépület mögötti területen.

→A Magyar Tudományos Akadémia 1843. október 7-én választotta levelező tagjává, a Kislaludy Társaság pedig 1845. január 28-án vette fel tagjainak sorába.

Az emléktábla 2008 szeptemberében a magyarországi Határon Túli Magyar Emlékhelyekért Alapítvány (Isaszeg) jóvoltából, valamint a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság (PBMET) közbenjárására került az iskola utcafronti falára, amelyet a magyarországi alapítvány, valamint a PBMET részéről Révész Gizella, illetve Dukrét Géza leplezett le. Emléktáblájának megkoszorúzására legutóbb három éve került sor a PBMET 24. honismereti konferenciája alkalmából, amelyet Érsemjénben tartottak. Ekkor volt éppen 10 esztendeje, hogy emléket állítottak az író szülőhelyén.

Azóta is ápolják emlékét, ahogyan a Kuthy Lajos élete című kötet megjelenése is bizonyítja, amelynek kiadását szülővárosa támogatta.